

BESEDOTVORNO ŠOLANJE

To je odgovor na polemiko A. Vidovič-Muhe o moji kritiki njenih besedotvornih postavk. V njem v 28. točkah zavračam polemničarkine konkretizirane ugovore mojim teoretičnim postavkam glede besedotvorne problematike ter o času njihove pojavitve pri meni. V tem smislu je to tudi prispevek k zgodovini besedotvornih spoznanj v našem besedotvorju.

What follows is a response to A. Vidovič-Muha's polemic with my criticism of her word-formation theory. In 28 points I refute her arguments against my theoretical views on word-formation as well as make clear the chronology of these views. In this respect the paper is also a contribution to the history of findings in word-formation in Slovene linguistics.

0 Moj pretres moji besedotvorni teoriji nasprotnih pojmovanj pri Adi Vidovič Muhi, kakor se kaže v njeni knjigi Slovensko skladenjsko besedotvorje ob primerih zložen¹ (dalje Pretres), je le-to spodbudil k polemiki, ki že v naslovu kaže za znanstveno pisanje pač malo ustrezen odnos do zadevnih vprašanj.² Polemičarka svoje pisanje uvodoma intonira v stilu škandalozne kronike, naštevajoč iz mojega Pretresa besedne zveze, ki so ji pač malo ugajale kot oznaka ustreznih mest njenega razpravljanja v njeni knjigi in v tistem od drugod, kar je z njimi povezano. Namesto polemničarkine ogorčenosti bi pričakovali ovrženje ustreznih mest v mojem Pretresu, temu pa naj bi potem v božjem imenu sledil magari čustveni zaključek, če kdo že ima tako nrav. V nadaljnjem odgovarjam na teze polemničarke bolj zaradi smisla našega naslova, da bi se namreč mlajši iz te polemike kaj bolj poglobili v besedotvorno problematiko, ki jo je od zastopnikov povojne slavistične generacije prva načela naša kolegica, katere bibliografijo prinaša ta številka Slavistične revije, tudi sicer sestavkovno pretežno intonirana na ta tihi jubilej.

1 Iz polemničarkinega uvoda bi se branil npr. pred tem, da bi bil moj Pretres kakšna »ocena« njene knjige.³ V pristopnem delu (pa seveda v naslovu) mojega prispevka je jasno povedano, da bo govor samo o besedotvorni teoriji, ki jo avtorica izpričuje v tej knjigi (in še v čem, s tem povezanem). Tematiko svojega sestavka si lahko tudi tvorec kritik pač lahko sam izbira: in ko je to enkrat storjeno, polemik tega njegovega besedila ne more presojati s stališča besedila, kakor bi si ga problemsko in tvarinsko želel on. To, da torej v svojem sestavku nisem zavzemal stališč o tem in onem v polemničarkini

¹Tretjič o besedotvorni teoriji, SR 38 (1990), 421-440.

²Naslov se namreč glasi Nadaljevanka o slovenski besedotvorni teoriji, prim. SR 39 (1990), 101-113.

³Prim. pri polemničarki, n. m. 101, »je moja knjiga /.../ doživela obsirno oceno J. Toporišiča«. Kakor vidimo, sta ji oceno knjige napisala tako eminentna poznavalca besedotvorja, da si boljših pač ne more želeli: J. Filipič, T. Pretnar — Naše reč 73 (1990), 257-259 oz. Dnevnik 18. 4. 1989; pa še iz Bele Rusije se nekaj obeta.

knjigi, torej ni slabost mojega pisanja, ampak nasprotno. Prizadeta avtorica bi svojemu oponentu kaj takega lahko očitala le, ko bi v tistih delih besedila, ki jih ni upošteval, bilo kaj takega, kar bi bilo za stvarino njegovega sestavka relevantno in bi torej, ker ni upoštevano, kritiziranemu glede v Pretresu izbrane stvarine kaj jemalo. Kolikor vidim, pa v od mene po avtoričinem neupoštevanem iz te knjige za reševanje besedotvorne teorije ni nič takega, kar bi mi glede npravnosti mojega ravnanja pri pisanju sestavka Tretjič o besedotvorni teoriji moralo obremenjevati vest.

2 Mislim, da mi je na diskvalifikatorska podtkanja v prvih dveh odstavkih razdelka tu treba odgovoriti le še na nekaj mest (druga nekatera so obravnavana še kasneje v polemikarčinem besedilu), npr. na mesto, kjer polemikarka apostrofira moje »(neobjavljene?) pripombe na /njeno disertacijo/« (Nadaljevanka, 101). Menda avtorica vendar ne zanika, da je imela v času, ko je pripravljala izdajo svoje knjige, pri sebi moj z opombami opremljen izvod svoje disertacije? In da je zadevna knjiga v najtesnejši zvezi z avtoričino disertacijo, trdi vendarle sama, ko (6) piše: »Predstavljena knjiga je zrasla iz disertacije, ki je bila vezana na analizo zloženk slovenskega knjižnega jezika/...K/o se je delo oblikovalo za tisk, je dobilo tudi sedanjo, problemsko nekoliko razširjeno podobo.«

3 Polemikarka mi v pristopnem delu svojega odgovora očita tudi »pri reje ne interpretacije knjige« (101), in to potrjuje z mojim baje »samovoljnim številčenjem besedotvornih postopkov« (n. m.). O zadevnem je pri meni govor na str. 423, polemikarka pa se k temu vrača še na str. 110, pa bo o tem govor tam. Tudi polemikarčin očitok, da ji podtkam »izenačevanje vršilnika s snovjo, 428«, naj najde moj odgovor – čeprav se k temu več ne vrača s kakšnimi konkretizacijami – na primernejšem mestu (namreč pri obravnavi pomenskih skupin tvorjenk).

Na tem mestu pa moramo obravnavati tretjo njeno konkretizacijo moje »pri-rejene interpretacije /njene/ knjige«, namreč »fuzioniranje (kritikovih) besedotvornih pomenov, 428« (102). To mesto se pri meni v resnici glasi takole: »/A/vtorica je deloma predrugačila zaporedje pomenskih skupin tako, da je iz mojega zaporedja 1 2 3 4 5 6 dobila 3 1 2 4 5, moja 6. skupino pa fuzionira z mojo 2. skupino (njeno 3.)«. In nato svojo oz. njeno delitev ponazarjam: (1) *bralec – pisanje*; (2) *obračalnik – bralec*; (3) *pisanje – obračalnik, belež*; (4) *pisanje – pisanje*; (5) *obračališče – obračališč*; (6) *škropivo*. Polemikarka o tem govori na str. 16–17 svoje knjige: tam ima, kakor se vsak lahko prepriča, v petih odstavkih obravnavano najprej (v razprtem tisku) »dejanje«, »lastnost« »stanje«, nato »vršilec dejanja«, »nosilec stanja, lastnosti«, »tisti/o, ki je s kom, s čim povezan«, v istem odstavku pa je navedeno tudi »sredstvo dejanja«,⁴

⁴ Podobno mesto najdemo v R. P e r u š k a razpravi *Zloženke v novejši slovenščini* (dalje ZNS), 1890, 34: »Od glagolov izvajajo se poleg imen, ktera značijo kraj, kjer se kaj godi, ter sredstvo ali orodje (naše razprtje), s katerim se kaj godi, posebno še imena, ktera značijo dejanje ali stanje (nomina actionis) in imena, ktera značijo osebo ali stan, ktera deluje ali se v kakem stanju nahaja ali pa na ktere se dejanje in stanje pojavlja

ponazorjeno tako z besedami *odpirač*, *grebalo*, *toplomer* (ki bi jih jaz imel za vršilnike dejanja) kakor tudi *belež* (str. 17 – kar imam jaz za snov in verjetno vendar tudi polemičarka, čeprav ima ona oboje za podstavo tipa »to, s čimer se« (prim. Rajko Perušek: »s katerim se«) v prvem primeru »odpira«, v drugem »beli«. Pri tvorbah s samostalniško podstavo bi to res dalo enačenje »mariborčana (vlak) s *kisikom*«, ker gre pri *mariborčanu* za 2. moj pomen, pri *kisiku* pa za šestega.

Kar se tiče avtoričinih poimenovanj posameznih pomenskih skupin na podlagi glagolske, pridevniške, samostalniške podstave, prim. moje⁵ in njeno skupinjenje in poimenovanja (moje v Slovenski slovnici 1976, njeno v obravnavani knjigi):

I

Glag 'vršilec dejanja': *bralec*, *perica*, *gobezdalo*

Prid 'nosilec lastnosti': *belec*, *ljubica*, *belče*

Sam 'kdor je s čim v zvezi': *industrijec*, *Zemljan*

II

Glag 'orodje, naprava': *grelec*, *bodica*, *risalo*

Prid 'orodje, naprava': *mariborčan*, *gajica*

Sam 'orodje, naprava': *mejaš* 'mejni kamen', *Mostec*

III

Glag 'dejanje': *dogodek*, *dresura*, *branje*

Prid 'lastnost': (*lepota*)

Sam 'lastnost, stanje': *agnosticizem*, *barabstvo*, *profesura*

IV

Glag 'rezultat dejanja': *curek*, *risba*, *bitje*

Prid 'popremetena lastnost': *kislina*, *barabstvo*

Sam 'popredmetena lastnost': *ciganija*, *gostinstvo*

V

Glag 'mesto, kraj': *oratorij*, *staja*, *igrišče*

Prid 'mesto, kraj': *cenik*, *bolnišnica*

Sam 'mesto, kraj, prostor': *direktorij*, *kovačija*, *gnojišče*

VI

Glag 'razno (med drugim snov)': *belež*, *gnojilo*

Prid 'drugi izraziti pomeni (med njimi snov)': *kislina*

Sam 'drugi izraziti pomeni (med njimi snov)': *kisik*

Polemičarkine skupine (tu razvrščene po mojem, zaradi primerjanja)

(nomina agentis).«

⁵Moje še po pri A. V. – M. necitirani razpravi Izpeljava slovenskih samostalnikov, *Linguistica* 15 (1975), 242, le da sem pozneje na 6. mesto postavljaj samo 'snov'.

I

'vršilec dejanja': *delavec, bodica*

'nosilec lastnosti': *belec*

'tisti, ki je s kom, s čim povezan': *brezdomec, čezoceanka*

II

'vršilec dejanja' itd. kot zgoraj, le da iz podspola neživo oz. 'sredstvo dejanja':
odpiráč, grebalo, belilo

III

'dejanje': *pisanje*

'lastnost': *hudobija*

'stanje': *vzglasje*

IV

'rezultat dejanja': *dodatek*

V

'kraj/čas': *gostilna, žetev*

—
imenik, predpust

Kdo je tu od koga odvisen, menda ni težko ugotoviti.⁶

4 Končno naj se ob problematiki uvodnega polemičarkinega dela ustavim še ob očitku »pretiranega izpostavljanja problematike, ki je v knjigi bolj ali manj drugotna, npr. v p r a š a n j a n a g l a s a zajemajo tretjino ocene, čeprav so v knjigi obravnavana morda na nekaj straneh« (Nadaljevanka, 102).

Kaj prvič pomeni »morda na nekaj straneh«? In število »morebitnih« strani, kjer je v polemičarkini knjigi govor o naglasu ali je le-ta bistveno soupoštevano? – Že po tem, kar je izkazano v kazalu knjige, gre za mesta na str. 85–86, 114, 131, 134, 163, sodeč po Stvarnem kazalu (202), pa je o naglasu govor na str. 40; 23, 31 (dejansko 31–32), 37, 51, 85, 86, 114, 131, 134, 144, 163. Sam sem taka mesta našel še na str. 89, 160–161, 164, 171, 172, 181, 194. Pa tudi to ni vse, saj je naglasna problematika prisotna tudi v avtoričinih obsežnih listah zloženek, kar imamo na str. 91–104 (12,4 str.), 120–127 (7,3 str.), 144–156 (12 str.), 165–170 (5 str.), 172 (0,5 str.), kar da kar 37 str., ki jih je treba

⁶Da ne omenjam neverjetnih, npr. »(vz)glas(-om), kjer je, sodeč po srbohrvaščini, »vz« pač tožilniško vezaven (*uz noge*); prim. tudi slovensko *vznožje* — *to ob nogah*, mest. ne or. Tiho bodcanje je pač poved »Kaže, da se neprvi delovalnik, ki je (površinsko) stavčno orodniški predmet, pretvorbena lahko povezuje le z izglagolsko podstavo: besedotvorni pomen izraža s r e d s t v o d e j a n j a : *odpiráč /.../, belež /.../*«. Pri meni se namreč vršilnik lahko tvori tudi iz pridevniških ali samostalniških prvin (Izpeljava, 1975, 217, 251: *antisepticum, fižolovka, olivetka*). – Sedaj že dalj časa tudi predavam, da primeri kot *gostilna* (SSBPZ, 17) niso več iz glagola, temveč iz pridevnika (*gostiln-a hiša* → *gostilna*), kakor *sprejemna soba* → *sprejemnica*. To stanje imamo sicer že pri Perušku (n. d., 9: *bralna, jedilna, spalna soba* → *bralnica* ali *čitalnica* /P. je bil purist/, *jedilnica, spalnica*).

prištetimi onim razpravnim (po našem štetju) na 18 mestih (s 176 borgisnimi in 47 petitnimi vrsticami) še 5 stranem: 42 strani pa je že več kot petina obsega razpravnega gradiva v avtoričini knjigi.⁷

5 Pod 2.1 polemičarka najprej trdi, da je v »knjižni besedotvorni monografiji prenesla težišče obravnave iz samozloženske besedotvorne vrste na predstavitev skladijskega pretvorbno-tvorbene besedotvorja« (102), kar naj bi mi kot kritiku nekako ne dopuščalo, da to njeno delo primerjam z njeno disertacijo, kjer da je obravnavala tudi tonemski naglas in »bolj ali manj sistematično kritičn/o/ predstavi/la/ redakcijo zloženk v SSKJ«.

Jaz ji v svojem sestavku prav nič ne očitam dejstva, da v knjigi ne obravnava tonemskosti zloženk (čeprav bi to seveda bilo nujno), prav tako pa ji ne očitam odsotnosti kritične predstavitve redakcije zloženk v SSKJ, temveč v zvezi z obojim le to, da je bilo obravnavanje prvega v disertaciji prav katastrofalno, pri drugem pa ni podala kritike naglaševanja zloženk v SSKJ, zato pa samosvoje apodiktično onaglašenje primerov zloženk na omenjenih 37 straneh, in sicer povsod tam, kjer gre za dvo- (in več-) -naglasnost v SSKJ.⁸

In koliko strani se v polemičarkini knjigi v resnici nanaša na zloženske, ki da niso več v težišču? Na zložensko problematiko se razen v poglavju Teoretična izhodišča obravnave, (26 str., tj. 7–32 – vendar so tu obravnavane tudi zloženske) nanašajo str. 33–174 (samo sporadično še o čem drugem): torej gre za razmerje 26 proti 140 str. Seveda se tudi ne morem strinjati z mnenjem, da za teorijo slovenskih zloženk (tudi s skladijskega stališča) kritični prikaz obravnave zloženk v SSKJ in tonemske problematike ne bi bili nadvse pomembni. Sedaj pa k nekoliko konkretiziranim polemičarkinim izjavam.

6 V 2.2.1 je govor o tem, ali je podstavna besedna zveza, iz katere nato napravimo tvorjenko, govorna (moje stališče) oz. skladijska (polemičarkino stališče) enota. Da ne gre za skladijsko podstavo, sem polemičarki v Pretresu skušal dokazati s tem, da sem opozoril na isto skladijsko strukturo (samostalniško zvezo Prid + Sam), ki pa daje enkrat izpeljanko (*m a j h n a hiša* → *hiš i c a*), drugič sestavljenko (*n i ž j i kuhar* → *p o d kuhar*). Torej mora biti skladijsko mesto zasedeno s čisto določeno vrsto besede, da iz te zasedbe dobim signal za izbiro prvič priponskega, drugič predponskega obrazila. Sama skladnja (SZ → Prid + Sam) mi torej nič ne pomaga. Sedaj (Nadaljevanka, 105) polemičarka meni, da gre v obeh primerih za modifikacijo (kakor da jaz tega ne vem), izbira ene oz. druge vrste obrazila pa da je odvisna od vrste

⁷Da pa gre naglasu v besedotvorju izredno pomembna vloga, o tem ni da bi govorili. Taka mesta so že pri Perušku, npr. na str. 33: *náglas, príglas – glás; rást – vzrást; króv – pókrov; sój – prísoj*. Žal so po naši vednosti obravnavo naglaševanja tvorjenk pozneje dosti zanemarjali (delna izjema, vendar ne sistemska in izčrpna pri Brezniku in še kje); prim. sedaj pri m e n i Tvorbeni model slovenskega knjižnega naglasa, SR 36 (1988), Zbornik referatov za X. mednarodni kongres v Sofiji, 132–180.

⁸Pri m e n i je govor o naglasu zloženk na str. 435–440, tj. na dobri petih straneh. Polemičarka (102) meni, da je teh pet str. tretjina moje ocene: ker ima ocena 20 str., je 5 str. po našem le četrtina.

pridevniške besede, prvič »mernega (kakovostnega) pridevnika«⁹ in drugič »vrstnega«. Torej sedaj moramo ločiti že Prid_{Lastn} in Prid_{Vrstn}. In vendar nam tudi to pri modifikacijah še zmeraj ne pomaga: da ločim *fantka* od *fanteta*, moram vendarle Prid_{Lastn} zasesti s čisto konkretno vrsto (v našem primeru pridevniško) besede, torej: Prid_{Lastn} → *priden, majhen, ljubek* (v SSKJ: ekspr. *droben, majhen*) proti *poreden* (v SSKJ: slabš. *nedorasel*). In enako je pri izbiri predpinskih obrazil: le če je v govorni podstavi pridevnik vrste *bivši*, smem izbrati obrazilo *ráz-* (*rázkrálj*), le če je vrste *višji* pa *nàd-* (*nàdkúhar*), le če je vrste *poprej/predhodno prèd-* (*prèdnaróčiti*). In tudi jedro zveze mora biti zasedeno, sicer bom namesto *fantka* lahko dobil *telička*, namesto *nadkuharja* pa *nadučitelja*. In čisto konkretna govorna podstava mora biti očitno tudi za tip *avtocesta* (*cesta za avte*).

Na nekem drugem mestu¹⁰ avtorica dopušča »govorno podstavo« le za sklope. Vendar tudi pri sklopih po mojem velja, o tem sem že predaval, da so – kakor zloženke – lahko dveh tipov: eni so res sklopi, npr. *nato, seve, potem*, primerljivi zloženkam tipa *živinozdravnik* (pri tem je treba vedeti, da je en del prvotne govorne podstave lahko tudi okrnjen, prim. *seve, seveda, toseveda, potem ← po tem času*), drugi tip sklopov pa je primerljiv zloženkam tipa *loncevez*, s podstavo *kdor veže lonce* (glede na spolskost *tisti, ki oz. tista ki...*). Na misli so mi primeri kot *očenaš, zdravamarija, vsakdan*, kar ima za podstavo »to, kar se začinja z *oče naš*«, »to, kar je *vsak dan*«, nato pa s pripisom konkretne spolske končniške obrazilnosti kar po izglasju, to je: tvorjenka je samostalnik moškega spola, če se ne končuje na nenaglašeni *-a*, pa ženskega, če se na tak *-a* ravno končuje. Predobrazilni del lahko doživi (pač v teku razvoja) tudi oblikoglasne in oblikoslovne pretvorbe, prim. *vsakdan -a, očenaš -a* v nasprotju z *vsak dan, vsakega dneva oz. oče naš, očeta našega*.¹¹

Seveda za besedne zveze, iz katerih v besedotvorju lahko napravimo tvorjenke, v jeziku obstajajo določene skladenjske in besedne enote, npr. SZ tipa Prid + Sam (... + —) in konkretno med Sam tudi *miza* in med Prid tudi *majhna*, kakor tudi za pridevnik *majhn-* priponski ustreznik tipa *-c/-ic-*. Vse dogajanje, tudi besedotvorno, v jeziku pa je na ravni govora: le v tem vse nastaja, le iz tega more preiti v jezik; in vanj se iz jezika spet vrača, ko govorimo. Kar se ne govori več, tega tudi v jeziku ni več.

7 Še k mojemu pojmovanju pomenske strani govorne podstave.¹² Polemičarka se vprašuje: »Naj se to razume kot izenačevanje govorne

⁹Kaj ji tu pomeni »merni (kakovostni)«, pustimo ob strani. Po našem gre tu za lastnostni pridevnik, ki je res lahko merni, npr. *majhen*, lahko pa tudi kakovostni (*grd*).

¹⁰Nadaljevanka 103: »Mislim, da je besedna zveza, iz katere tvorjenka nastaja, lahko samo jezikovnosistemska z eno samo izjemo, vezano na sklope.«

¹¹Tu je zanimiv Perušek (n. d., 36), ki ima sklope za »nedovršene zloženke ali primaknenke«. To so mu »/b/esede, ki imajo same za sebe gramatski pomen, /a/ se vežejo v jedno celoto«. Na str. 37 navaja tudi primera *češčena-si-marija* in *oče-naš*. Med sklopi navaja še *Fra-Dane, Čengić-aga, častivreden, bogaboječnost, v-boga-ime, v-nebo-vzetje, nima-nič*. (Glede *bogaboječnost* prim. opombo 31.)

¹²Polemika, 104.

podstave s slovarskim (sememskim) pomenom tvorjenke?» (Pač leksemskim?) In si dalje stavi vprašanje, ali potem je kaka razlika med besedotvorno in slovarsko pomenskostjo.

Za primer vzemimo tvorjenko *dokolenke*,¹³ ki jo, vzemimo, naslovnik prvič sliši. Besedotvorno jo razčleni v govorno podstavo *nekaj do kolen*. (Če domneva, da gre pri *nekaj* za oblačilo, bo rekel, da so to bodisi 'hlače' (v takem primeru te besede nikoli ne sliši v ednini) bodisi 'nogavice' (v takih primerih sliši tudi ednino teh besed). Do tu seže besedotvorni pomen.) Slovarski pomen (po SSKJ) pa je naslednji: 'nogavica, ki sega do kolen', 2. 'oblačilo, ki sega do kolen': irhaste dokolenke, hlače dokolenke, suknja dokolenka. 3. 'gamaša, golenica'. Sedaj se vprašajmo, kako je prišlo do teh pomenov? Edino iz govorne podstave tipa 1. *nogavice do kolen*, 2. *hlače do kolen*, *suknja do kolen*, 3. *gamaša do kolen*. In v tem smislu je razumeti moje pojmovanje »pomenske podstave bodoče tvorjenke« (1976) oz. »pomenske podstave« (1980).¹⁴ Slovarski pomen je torej pridobljen prav iz konkretizirane zasedbe zaimenskega dela govorne podstave. Izpeljanka je tvorjenka z reducirano pomenskostjo¹⁵ glede na polno govorno podstavo in besedotvornopomensko ji ustreza podstava z zaimekom, npr. *nekaj (do kolen) za nogavice, gamašo, suknjo, hlače (do kolen)*. Prim. še *sesalec*: izpeljanska pomenskost je 'tisti, ki sesa', slovarsko pa 1. 'žival', 2. 'naprava' (v SSKJ: 'žival, ki v mladosti sesa'). 2. 'električni aparat za sesanje prahu'.

8 In sedaj k, po polemičarki, »neteoretični« podstavi mojega besedotvorja (105), konkretno z zvezi s pomenskimi skupinami izpeljank: »/N/e vemo, na podlagi česa se je kritik odločil npr. za šest besedotvornih pomenov in ne za štiri kot Breznik¹⁶ ali za štiriindvajset kot Bajec« (105). V opombi 13 se še sprašuje, ali je J. Toporišič »modifikacijske pomene – kot Bajec – izenačil z nemodifikacijskimi« (namreč v SS 1976, 136–145).

Najprej o Brezniku. Na str. 319 (v moji izdaji Breznika) je govor o »pristnih zloženkah«, ki »se dado razdeliti v 4 vrste. Prve tri vrste obsegajo sintaktične

¹³Prim. v SSKJ *dokolenka -e* z oznakovno specifikacijo za tri pomene: 1. nav. mn., 1. (tu bi moralo biti mn., ker gre za hlače), 3. nav. mn. (za hlače) oz. ed. (za suknjo).

¹⁴Polemičarka citira »SS 1976« pa »TBA«, drugo brez letnice.

¹⁵Prim. pri meni TBA (SR 28 (1980), 143–144) »K izbiri besedotvornega obrazila in besedotvorne vrste«: »Ta izbira se izvrši na podlagi razčlenbe govorne podstave in ob upoštevanju količine obvestila, ki naj bi bila predvidljivo vsebovana v (novi) tvorjenki. /.../ Če smo se odločili, da bomo ohranili sestavine bodoče tvorjenke nespremenjene, smo se določili (144) za sklapljanje, torej sklopno obrazilo (se ve → I) ali pa za zlaganje, torej za medponsko obrazilo (*cesta za avte/zdravnik za zobe* → -o-). Če se odločimo za morfemsko (besedno) redukcijo, moramo izbrati desno ali levo obrazilo: *zdravnik za zobe* → -ar, *višji kuhar/majhna hišica* → nad-/ica.«

¹⁶Za način polemičarkega citiranja je močno značilno, da tu navaja kar str. 55–76, in sicer v »Razpravah SAZU«, Ljubljana, 1944, ne morda iz sedaj bolj dostopnih Jezikoslovnih razprav, 1982, 315–333. Bi se že bilo treba potruditi in natančno pokazati na mesta, kjer ima Breznik kaj.

zveze brez glagola /.../; četrta vrsta obsega glagolske zloženke.¹⁷ Torej ta Breznikova razdelitev sploh ne govori o besedotvornih pomenih, še zlasti ne samostalnika, o čemer tu polemičarka razpravlja. Breznik namreč pri 1. vrsti govori tako o samostalnkih (*knezoškof*, *jugovzhod*) kakor o pridevnikih (*črnožolt*, *gluhonem*), pa še o tipu *Vrhpeč*: pod 2 a) obravnava tip *belobrad*, pod 2 b) pa tako *brzonog* kot *volkodlak*; pod 3 a) obravnava *črvojed* (osebkova), *branovlek* (predmetna), *grdogled* (prislovna BZ), pod b) pa npr. »*tresorep*, od tod *tresorepka* pastirica (ptica)« (332). O pomenskih skupinah bi bilo pri Brezniku v tej razpravi mogoče govoriti le, ko ob posameznih primerih (npr. pri *drvoseč*, 329–330) beremo: »*drvoseč*, pomeni najprej de j a n j e 'sekanje drv', po metonimiji 'kraj, kjer sekajo drva, tj. gozdni del, závod' (na Notranjskem /.../; v strsl. pomeni *drvoséč* p o v z r o č i t e l j a dejanja, tj. drvarja). Prim še na str. 330 *kolovoz*: »v shr. pomeni 'čas, v katerem se vrši dejanje', v slov. 'kraj, kjer se vrši dejanje /.../'; metonimično pomeni tudi 'pot, cesta'; *skorócelj* (331): »n e k a r a s t l i n a (hitro celi)«; *prvopis* (331) 'izvirnik'; ravno tam *zrakoplov*. Če te pomene zberemo, dobimo po našem naberu po vrsti pomene: (1) dejanje, (2) kraj, (3) povzročitelj, (4) čas, (5) rastlina, (6) to, kar nastane, ko se kaj dela. Torej vsaj 6 pomenskih skupin pri govorni podstavi z glagolom, tj. pri Brezniku pri »glagolskih zloženkah« (327). Sicer pa Breznik (329) glede pomenov zloženek meni naslednje: »V vseh glagolskih zloženkah se dá zvesti pomen na dejanje; iz dejanja se je razvil pomen povzročitelja ali kraj ali čas dejanja itd.« (Za primer navaja *senoseč*.)¹⁸

In še k Bajčevim 24 pomenskim skupinam. Te skupine sem že jaz kritiziral v Izpeljavi slovenskih samostalnikov.¹⁹

Kako sem torej jaz prišel do svojih 6 pomenskih skupin? Očitno po načelu pomenske strani stavčnih členov, kakor jih ponazarja moj model stavčne zgradbe: (1) os., (2) pov., (3) pr., (4) pd. Osebek → 'vršilec oz. nosilec dejanja, stanja, poteka' – na podlagi kategorije živosti (biološke) pa se ločita skupini 'bitje' (človek, žival) proti vsemu drugemu (tj. moj sedanji 'vršilnik'). Povedku ustreza 'dejanje oz. stanje', in sicer po formuli *to, da...* (ki jo, kakor tip *to, kar...*) najdemo že pri Bajcu²⁰ – to mi je tretja skupina, in na podlagi *to, kar...* četrta. Nato sledijo tvorjenke za prislovno določilo (5. skupina, kraj,

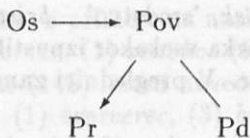
¹⁷Tako delitev ima vsaj že P e r u š e k, n. d., str. 15, kjer pri »podrednem logičnem razmerju obeh delov zloženke« loči: 1. karmadhāra (determinativna kompozicija, str. 20, tatpurūša (*branovlek*, *glasonoša*, str. 25), bahuvrihi (posesivno zlaganje) – kar da z dvanjavo 4 tipe.

¹⁸P e r u š e k, n. d. 8, navaja pomene za osebe, dejanja, čas, prostor, snov, orodje, kakovost, čegavost itd.

¹⁹Linguistica 15 (1975), 241; tam sem opozoril tudi na njegov prikaz te problematike v SS, kjer pravim, da ima 16 skupin, in pojasnujem: »/D/odal je skupino skupnih imen, opustil pa enote /imena moških in ženskih oseb/, /mladičev, ptičev, rastlin in rastlinskih delov/, /snovi/, meje glagolskega dejanja, splošne pripadnosti in /substantivizacijo iz pridevnikov ter konkretizacijo abstrakt./« Tam tudi poročam o pomenskih skupinah tvorjenk v SKJ 2 (1966), kjer imam, z naslonitvijo na naše izročilo, 13 skupin.

²⁰To mesto iz Bajca sem citiral že v oceni polemičarkine disertacije.

lahko pa že po Perušku, Brezniku, zloženke, k temu dodamo še čas; Bajec te kategorije pri izpeljankah nima), v 6. skupino pa sem postavil vse drugo, kar se mi je zdelo izrazito, pri glagolu pa se je pokazala kot izrazita snov. Prim. mojo shemo stavčne zgradbe:²¹

Za Pr mi je pri glagolu pravzaprav zmanjkalo tvorjenk, se pa dobijo pri pridevniški podstavi: *ranjenec* 'kogar so ranili' (v resnici je to iz ustreznega deležnika na -n).

Da pomenska podstava stavka tu ne more igrati kakšne vloge, se vidi po tem, ker se tvorjenke vsake take pomenske skupine lahko pojavljajo v vseh vlogah pomenske podstave, kot npr.: *Predavatelj* je med *poslušalci* zagledal redkega *obiskovalca*, *študenta* iz vrst *nergačev*; Ob *nadzorovanju izdelovanja križanj* mu je dozorel *sklep o odhodu na vaje*; *Postajališče* ob *odlagališču* blizu *pokopališča*..., itd.

(O očitku, da sem »modifikacijske pomene – kot Bajec – izenačil z nemodifikacijskimi«, prim. nižje (toč. 16,27), kjer je o tem govor.)

9 Umovanja naravnost nevredni se mi zdijo polemikarkini poduki (105, zadnji odstavek) glede tega, kaj so besedotvorne vrste, ali so obrazila morfemska, kaj obrazila so, koliko naglasov je v tvorjenki, da so tvorjenke pretvorbe iz besednih zvez itd., saj je na vse to dan odgovor vsaj že pri meni: 4 besedotvorne vrste (prim. Načrt pravil za novi slovenski pravopis 1981, 183, splošno o tvorjenki, nato pa 112–113, kjer so splošno predstavljene zloženke, izpeljanke, sestavljenke, sklopi (samo 4 besedotvorne vrste), nato pa na str. 113–117 podrobno zloženke (podredne in priredne), pa sestavljenke in sklopi ter drugo, in sicer pri samostalnkih, pridevnikih, zaimkih, števnkih itd. Kaj naj bi pomenila medpona -o- kot morfem, mi še zmeraj ni razvidno v tem smislu, da bi pomenila različno in ne le sredstvo za odsotnost sklonosti oz. tudi osebnosti (*belovrat*, *avtocesta*, *smrdokavra*), saj se ta -o- pojavlja za različne vrste zvez dveh besed: podredno osebko (v) (*vodotok*), predmetno (*računovodja*), prislovno (*brzopis*), splošno podredno (*cerkvenoslovanski*) in še priredno (*belo-modro-rdeč*). Torej vsaj pet različnih »skladenjskih podstav« in en sam morfem, ki pa mu – kot rečeno – ne vem drugega pomenskega ustreznika kot ravno tega, da nakazuje, da gre za nezadnji del zloženke.

10 K utemeljevanju »besedotvornih pomenov« (106). Polemikarka jih povezuje s pomensko podstavo povedi: »Če izhajamo iz spoznanja, da so besedotvorni pomeni globinske povedne propozicije, potem jih v najboljšem primeru ne more biti več, kako je sestavin propozicije in tudi pomensko lahko ustrezajo

²¹Skj 1, 1965, 69, NSS, 1982, 488.

le tem sestavinam.« (N. m.) Koliko je teh sestavin pomenske podstave stavka (ne povedi), nam polemičarka ne pove, označuje pa jih z vršilec (D1), rezultat (D4), sredstvo (D6), pri čemer ji prvi izhaja iz osebkovne vloge, drugi iz tožilniškega predmeta in tretji iz orodniškega predmeta, možnost pa so še »krajevne in časovne okoliščine«. S primeri: 'dejanje' – *lov*, 'vršilec' – *lovec* oz. 'vršilnik' – *nosilec*, 'rezultat' – *prispevek*, 'sredstvo' – *brisača*, 'prostor' – *gostišče*, 'čas' – *post*.²² – Tukaj je polemičarka vsekakor izpustila *belež*, ki zame pomeni snov in zaradi česar se tako hujuje. V preglednici zame in zanjo:

Toporišič		Vidovič-Muha
1. bralec		1. lov
2. nosilec		2. lovec
3. propad		3. nosilec
4. izbljuvek		4. prispevek
5. strelišče		5. brisača, belež
6. belež		6. gostišče
7. (Breznik) senoseč		7. post

V zvezi s to problematiko: moja 2. skupina nastaja po naslednjih pretvorbah: *to, kar...: plovec, enačaj, frižider, dezodorans; to, s čimer...: odpiráč, bodež; to, za kar...: držaj.*

11 Ustavimo se še pri polemičarkinem mnenju, da je »p o m e n s k o s k u p i n j e n j e t v o r j e n k e« (428) mogoče ne samo pri navadnih izpeljankah (kot do kritike pri Toporišiču), ampak tudi pri medponsko-priponskih zloženkah (tip peskokop-ø /.../) in tvorjenkah iz predložne zveze (tip *zapeček*)« (107). Da je pomensko skupinjenje zelo možno tudi pri zloženkah,²³ je pri nas zelo znano vsaj iz Breznika 1944, za kar sem spredaj navedel vsaj 5 skupin (po JR, 329), npr. za *vodonoša*: (1) 'dejanje', po metonimiji (2) 'povzročitelj', (3) 'posoda', ali za *senoseč*: (1) 'dejanje', (2) 'kraj košnje', (3) 'povzročitelj dejanja'. Jaz sem v SS 1976 v tem oziru obdelal le neizpredložne izpeljanke, kot posebno skupino pri tem v posebnem razdelku pa navedel še izpredložnozvezne izpeljanke ter,

²²Ker ni nobenega obrazila za čas, bo najbolj prav, da imamo ta pomen za posledico metonimičnega prenosa iz pomena dejanja (prim. zlasti taka mesta pri *Brezniku* v razpravi o zloženkah).

²³Iz mojih vprašanj za izpite bi se to morda dalo celo potrditi, še boljše iz študentovskih zapisov pri mojih predavanjih: za prvo prim. l. 1979, za drugo ravno tedaj (skripta študentke, 1979/80, str. 42), npr. (1) *bralec* – *pravobranilec*, nato pa za naslednje moje pomenske skupine še: (2) *valobran*, (3) *krivoprisega*, (4) *pravdorek*. Danes bi za (5) dal *križpotje*, za (6) *kolomaz*.

po izročilu, podal 4 skupine zloženek glede na podstavo, nisem pa nikjer zapisal, da se tudi izpredložne izpeljanke in zloženske ne bi dale obravnavati tudi pomensko, in sicer vzporedno z izpeljankami. V svoji kritiki polemičarkine besedotvorne teorije sem tudi navedel, katere vrste pomeni obstajajo v moji zbirki za ponazoritev zloženek (SS 1976 in 1984, str. 146). Za primer: že v SS 1976 imamo pri končniškem obrazilu $-\emptyset$ primere za naslednje pomenske skupine: (3) *krvotok*, (4) *bakrorez*, (2) *vodomor*, (1) *senokos* (Pleteršnik), (1) *krvoses*. Tudi pri izpeljavi iz predložne zveze (145) imam navedene primere npr. pri *brez-* za naslednje pomenske skupine: (1) *brezverec*, (3) *brezglavost*, (3) *brezvladje* (po prenosu na čas bi to bila še skupina 5), pri *pred-* pa so primeri za (5) 'čas' in 'prostor'.

Da bi se ti problemi dokončno rešili vsaj pri zloženkah, sem pozneje tudi dal za doktorsko nalogo zloženske,²⁴ a kakih posebnih rezultatov glede tega naloga ni dala.

12 Ustavimo se še ob polemičarkini misli, da so »štiri osnovne skupine tvorjenk določene z različnostjo skladijske podstave obrazil« (107). To ni res: prim. *brod* 'ladja' na *paro* → *parobrod* (zloženska) ≠ *parnik* (izpeljanka); še bolj ustrezen primer (ker ne povzroča težav s pripono $-(n)ik-$), je *zdravnik* za *zobe* → *zobozdravnik* (zloženska) ≠ *zobar* (izpeljanka). Prim. še *nižji poročnik* in *majhna hiša* (skladijsko oboje samostalniška zveza z levim prilastkom) → *podporočnik* ≠ *hišica*.

13 Na isti (107) strani polemičarka zatrujuje, da »Toporišič v okviru glagolskega besedotvorja ne pozna z a i m k o m v z p o r e d n e g a p o j m a 'p r o v e r b' in tudi sicer nima kriterija, po katerem niza celo vrsto glagolov, ki so lahko v vlogi $x1^{25}$ in s tem seveda v podstavi (priponsko) obrazilnega morfema«. V kritiki napačnih besedotvornih postavk avtorice (n. m., 429–430) sem pokazal, da imam jaz (pač po ruski slovnici) 12 takih glagolov, avtorica pa osem. Torej je moja »cela vrsta glagolov« le za tretjino daljša od njene poznejše. Dejstvo je, da se vsi ti avtoričini glagoli navajajo že prej pri meni v precej istem zaporedju: Top. (1) *delati*, (2) *biti*, (3) *imeti opraviti z*, (4) *igrati na*, (5) *delati kot* – Vid.-Muh. (1) *delati/narediti*, (2) *delati z*, (3) *biti*, *biti kot* – in tudi podstavni samostalniki so kaj podobni njeni mojim: Top. (1) *gub-*, (2) *goljuf-*, (3) *gosl-*, (4) *balin-*, (5) *golobčk-* proti Vid.-Muh. (1) *gub-*, (2) *plug-*, (3) *kralj-*, (4) (*burj-*), torej: *gub-/gub-*, *goljuf-/kralj-*, *gosl-/plug-*, *golobčk-/burj-*. In kje je moj *igrati na* pri polemičarki? Nima ga, in tako še v drugih primerih: kako bi torej ona pojasnila s svojimi »primitivi« glagole *cehati* (pri meni 7), *bičati* (11), *deževati* (12) itd.²⁶ Kaj torej hoče s to kritiko polemičarka? Prim. SSKJ: *gubati*

²⁴Prim. polemičarkino prošnjo za sprejem doktorske teze: 26. 2. 1980, 4 str.

²⁵ $x1$ pomeni jedrni del glagolske zveze, tj. glagol, npr. *delati* v zvezi *delati gube*, kar daje *gubati*.

²⁶Sicer sem pa primitive v slovensko jezikoslovno obzorje uvedel pač jaz: SSJLK ZP 17 (1981), 110–111, na podlagi neke tuje razprave; med glagolskimi primitivi (prapomenskimi sestavinami) pa 'tam naštevam 11 enot: *biti*, *čutiti*, *misлити*_{1,2}, \pm *hoteti*, *postati*, *reči*, *pozna(va)ti*, *storiti*, *zaznavati*.

delati gube, *goljufati* biti neiskren, *goslati* igrati na violino, *balinati* igrati /.../ proti balinu, *golobčkat* se poljubljati se, *hudičati* preklinjati z besedo hudič, *cehati* popivati, veseljačiti, *gobcati* veliko, predrzno govoriti, *človečiti* delati kaj človeško /.../, *driskati* imeti drisko, *bičati* tepsti z bičem, *deževati* padati iz oblakov v obliki vodnih kapelj.

In kakšno je zaporedje mojih podstavnih glagolov. Poglejmo pri tvorjenkah iz pridevnika: jaz imam 5 korenov (oz. podstav) (*del-ati*, *bi-ti*, *posta-jati*, *im-eti*, *oglaš-ati* se) za *globiti*, *bolehati*, *bledeti*, *dobrikati se*, *brihtati*, *dragovati*, *gostoleti* – polemičarka ima tri (*bi-ti*, *postati/-jati*, *del-ati*) za *divjati*, *bledeti* (*bledniti*, ki bi ustrezal *postati* ne obstaja), *črniti*: toda kako bo polemičarka s samo temi tremi glagoli razložila glagole kot *dobrikati se* ali *gostoleti* ali *dragovati* (v SSKJ prvi 'izkazovati komu prijaznost, navadno z namenom pridobiti si naklonjenost', drugi *žvrgoleti*, *peti*, tretji *ljubkovati*, *božati*).

14 Glede števila besedotvornih vrst pri meni se polemičarka sprašuje, koliko da jih je (107), in pri tem trdi, da jih imam v kritiki njenih besedotvornih postavk 4 (Iz Zl Se Sk), v SS 1976 pa 6 (Iz Zl Se Sk Ko Me – zadnje dvoje je konverzija in mešana tvorba). Pri tem navaja str. 119–123, kjer podajam »besedotvorne vrste« (119). Toda če pogledamo v moje besedotvorno kazalo v SS (109–113), vidimo, da pri tvorbi samostalnikov govorim le o izpeljavi (109), zlaganju (110), sestavljanju (110) in sklapljanju (111); enako pri pridevniku in glagolu, le da pri tem ne poznem sklapljanja, pri prislovu pa imam le izpeljavo in sklapljanje.

Že tam imam torej dejansko le po 4 besedotvorne vrste. Če se vprašamo, kam je izginila konverzija,²⁷ je treba pogledati v Slovnico k tvorbi iz samostalnika iz pridevniških besed (SS 1976 oz. 1984, 130–135): na str. 131 je prikazana enota *belo*, na str. 132 dobimo *konstanta* iz *konstanten*, na str. 133 *belo*, na str. 134 *strojna*, *filozofska*, *Štajerska*. (Torej imam že v SS 1976 konverzijo za vrsto izpeljave in se mi pač ni treba učiti od polemičarke, kam sprevračanje spada.) Še več je tega pri tvorbi samostalnika iz glagola, kjer imamo - \emptyset (*prerok*, 124), -*a* (*čveka*, 125), -*a* (*bera*, 129), \emptyset (*mrk*, 128), - \emptyset (*gaz*, 129) – spet vse kar pri izpeljavi. Da ne govorim o tem, kako imam to v Teoriji besedotvornega algoritma.²⁸ Tam (144) ob Prešernovem *Plesale lepote Ljubljane so cele* dobesedno trdim, da gre pri teh »lepotah« »za izpeljavo iz govorne podstave *žene z lepoto*«. O obrazilih pri sprevračanju prim. ravno tam na str. 145. Tam (146) se kratična imena (SAZU) omenjajo s sklopi (»pri sklopih in kratičnih imenih«). In seveda se tudi v Načrtu pravil za novi slovenski pravopis (1981, 112–113) govori o samo štirih besedotvornih vrstah: o zloženkah, izpeljankah, sestavljenkah in sklopih. Prim. str. 112: »V okviru posamezne besedne vrste so (kolikor je v dani besedni vrsti mogoče) obravnavane zmeraj najprej zloženske, nato izpeljanke, na koncu pa sestavljenke in sklopi.« Enako je v Teoriji besedotvornega algoritma, SR 28 (1980), 141.

²⁷ Polemičarka se spotika ob domačo vzporednico *sprevrženje*, prim. opombo 11: Kaj bi tu moglo biti narobe?

²⁸ SR 28 (1980), 141–151.

15 Še k polemičarkinemu pojmovanju obrazila v primerih kot *nadstrešje* (108). Tu v opombi 17 obrazilnost tega brani z mislijo, da »gre za (obrazilnomorfemsko) pretvorbo skladenjskopodstavnega predloga *nad* in njemu ustrezne končnice, torej *nad* -o → *nad*«. Kar je tu res, je le to, da predlog podstavne zveze postane del tvorjenke, da mu je odvzeta predložna samostojnost in tako postane le sestavina nove tvorjenke, kakor je besednost odvzeta tudi besedi *streha* in se kot *streh-* pojavlja le kot del, predmetnopomenski, podstave tvorjenke, torej *pod-* + *-streh-*, šele temu pa je dodano obrazilo *-je* (prim. npr. še *to za goro* → *Zagorje* itd., iz **vz noge* dobimo *vznožje*²⁹).

V opombi 16 na str. 108 se polemičarka vprašuje, kako bi mogel biti *delavec* iz *delav(en)* (prim. na str. 429, op. 31). *Delavec* izvajamo iz **delav* kakor *kilavec* iz *kilav*. In »/p/o katerem pravilu lahko v pretvorbenem-(besedo)tvornem postopku izgine obrazilo *-(e)n?*« se vprašuje ravno tam. – Po pravilu pač, da odpade kakor v primerih kot *divergenten*, da pridemo do *divergenca*, ali kakor *-ok-* v *globok*, da pridemo do *globina*, kakor odvržemo *-nik-*, da iz *pridevnik* dobimo glagol *poprivediti* itd.³⁰

Prav tako nesmiselno je trditi, da primeri kot *nehumanost*, *prednapet*, *nadčloveški* (n. m.) ne bi bili prave sestavljenke, tj. napravljeni iz *humanost*, *napet*, *človeški*.³¹ Pa tudi ko bi res bili tvorjeni, kakor si želi avtorica, bi še zmeraj veljalo, da so to prava predponška obrazila (k *human*, *napeti* in *človek*), o tem pa gre tu beseda (v SSKJ je samo *prèdnápét*). Tu vendar ne gre debata o tem, kaj je iz česa, ampak o tem, kako da so ene predpone naglašene (to so tedaj, če so obrazilne, in druge ne (to so tedaj, če so del govorne podstave).³²

²⁹O tem se poučimo že pri *Perušku*, n. d. str. 27, 28: To vrsto tvorjenja imenuje »prepozicijsko zlaganje«. »Imena se zlagajo tudi s prepozicijami«, za primer pa npr. *podbradek* »ono, kar je 'pod brado'« (kar srečujemo tudi v polemičarkinem delu). »Drugi del /prepozicijske/ zloženke dobiva vselej svoj poseben sufix in ni kakor pri drugih vrstah kompozicije /.../ ne more rabiti samostalno« (28).

³⁰V tipu *obračalnik* gre pri *meni* res za težavo, ali imamo predpono *-nik* (prim. podobno *zdrav-nik*) ali *-ik*. (Naj tu enkrat za vselej povem, da je mojim predavanjem prisostvovala *polemičarka*, ne pa jaz njenim, in enako je bilo pri izpitih.) Sicer pa prim. mojo razpravo TBA, kjer je ta polemičarkina težava pri *meni* že rešena (145): »*mlatilna mašina (naprava)* → *mlatilnica*, *obračalni stroj* → *obračalnik*«, kjer torej to že jaz izvajam iz pridevnika v govorni podstavi (1. 1980).

³¹O tem čez mero natančnem ločevanju, kaj je iz česa, prim. *Perušek*, n. d., 15: »Omenjamo takoj, da je treba ločiti izvedenke od zložen. Ker pa se nekatera besedna plemena /'besedne vrste'/ ne nahajajo zložena v proste zloženke, nego se prikazujejo samo v izvedenkah, in ker je često težko določiti, je-li kaka sestavljena beseda prosta ali izvedenka, navajali bomo primere i jedne i druge vrste.«

³²To je dobro ločil že *Perušek*, ko je na enem mestu (n. d., 38) govoril o *ne-*, češ da v primerih kot *nezdrav*, *nečast* pomeni »nekaj protivnega onemu, kar ime izraža«, konkretno pa je navajal za prvo *bolan*, za drugo *sramota*. Seveda je sicer kot purist zavračal »tuje« sestavljenke kot *podnajem*, *medigra* (primere navaja za *nad-*, *pod-*, *pred-*, *proti-*, *raz-*, *so-*). (Polemičarkino poudarjanje tujega nasproti domačemu pri večnaglasnosti ima torej izvor tu pri *Perušku* in njegovih naslednikih, med katere v nekem smislu, vsaj glede teh sestavljenk, spada tudi *Breznik*.)

16 K modif ic ir an ju. Tu mi polemičarka očita celo kopico stvari (109–110). Najprej nekako ne verjame, da bi bil jaz »(po zgledu na nemško slovnico) modif ic ir an ju s prip on sk im ob raz il om prid ru ž il še ti ste ga s pred p on sk im« (pri meni na str. 425).³³ Pa je vendar natančno tako, tj. to se je zgodilo konec 70. let, ko sem na regensburški univerzi imel predavanje o besedotvornem algoritmu, in sicer v okviru vse fakultete, ne morda le slavistike.³⁴ V TBA na str. 144 pišem: »Pri izbiri levega ali desnega obrazila pa se postavlja vprašanje, kdaj katero. Odgovor: levo pri izrazih razmerja *visok/višji* → *nad-/super-*, *tak - ne tak* → *ne-/a- /.../* ipd. nasproti *bolj lep* → *-ši /.../*, torej tudi pri t. i. modifikacijah.« In takoj nato še bolj določno: »Pri izpeljavi in sestavljanju je takó, da se pri modifikacijah poobrazili odvisni del besedne zveze (*m a j h n a miza*, *d r o b n o stopati*, *b o l j lep*, *v e č k r a t stopiti* → *mizica*, *stopicati*, *lepši*, *stopati*), pri nemodifikacijah pa neodvisni del: *z d r a v n i k zob*, *k d o r deduje*, *siva žival* → *zob ar*, *dedič*, *siv ec*.«³⁵

Na 109 str. polemičarka v zvezi z modifikacijo pribija še tole: »Ko kritik /tj. J. Toporišič/ s primeri dokazuje, da bi bilo treba modifikacijsko tvorbo razširiti tudi na druge besedne vrste (427), sploh ne omeni, da je to v zvezi z glagolom in pridevnikom že storjeno (v /njeni/ knjigi npr. str. 14, 24).« – In kako je s tem v resnici? Na 427. str. kritike negativnih besedotvornih teoremov polemičarke jaz omenjam le, da bi bil v svoji SS moral kot modifikacije obravnavati še ustrezne tvorbe pri pridevniku, glagolu in prislovu. Na to je govor nanasel zato, ker je avtorica knjige kritizirala moje pojmovanje feminativov kot modifikacijskih tvorb, za kar sem pokazal, da ne upravičeno, saj se feminativi dajo zagovarjati tudi v primerih z zamenjavo prip on sk ih ob raz il (*Slovene c - Sloven ka*). Primerov za modifikacijo pa nisem navajal morda iz želje, da bi posnemal njo (knjiga 14, 24); da nisem mislil na polemičarkino knjigo (ki na str. 14 obravnava sestavljenko in izpeljavno modifikacijo),³⁶ na str. 24 pa še glagolsko »modif ic ir an o izpeljavo«, kjer pa manjkajo prave sestavljenke tipa *prèdnapèti* ali *sòustvárjati* (Rigler ima glede prvega v SSKJ le *prèdnapèt -a -o*, ne pa tudi glagola *prednapeti*, zato pa vse polno sestavljenk s *sò-*, npr. *sòučinkováti*, *sòupošlévati* itd.), se lepo vidi iz moje razprave Strukturalno pomenoslovje besed,³⁷ kjer na str. 107 stoji napisano: »Glede modifikacijskih tvorjenk prim. SS 1976, str. 141 /.../ Posamezne skupine se med seboj ločijo s Pomenskimi/Sestavinami, ki bi jih lahko izrazili tako: 1. F(eminativ)/M(askulinativ), 2. Sk(upno), 3. St(opnja), 4. Ml(adič),

³³N. d., 109: »Iz celotne kritikove besedotvorne literature, tudi iz razprave TBA, je razvidno, da sestave doslej ni razvrščal med modifikacije, kljub izjavi« (ki smo jo zgoraj navedli).

³⁴Prim. m o j o razpravo v SR 28 (1980), 142: Theoretische Erwägungen zum Wortbildungsalgorithmus.

³⁵Prim. pri polemičarki (109): »Pri modif ic ir an ju se iz skl ad en js ke pod stave pretvarja v obrazilo, kot znano, odvisni del.« Od kod in od kdaj je torej to »znano« v naših razmerah na Slovenskem?

³⁶Prim. malo nejasno formulacijo pri polemičarki: »V bistvu (razprl J. T.) gre za modifikacijski pomen.«

³⁷SSJLK ZP 27 (1981), 95–112.

5. M(anjšalno), 6. L(jubkovalno), 7. M-L (M/anjšalno/-L/jubkovalno/), 8. M(anjšalno)-S(labšalno). /.../ Načela modificiranja bi bilo treba tudi poimenovalno razširiti še na pridevniške besede in glagole; za prve je to v SS 1976 sedaj obdelano v poglavju Izpeljava pridevnikov iz pridevniških besed (str. 153–154), za glagole pod naslovom Izpeljava glagol/ov/ iz glagola (str. 159–160). — Ker gre pri modifikacijah v bistvu za to, da je podstava tvorjenke neodvisni del t. i. govorne predstave, spadajo v modifikacije še vse sestavljenke.³⁸

Da bi se pri meni modifikacijska tvorba mešala z navadno, kakor pri Bajcu – seveda ni res: v SS 1976 se pri izpeljavi samostalnika pojavlja na 7. mestu (141 ...). K temu pa še na str. 136: »Pri izpeljavah tipa 1 do 6 se za podstavo izpeljanke jemlje odvisna enota govorne podstave, npr. *nauk Marksa* → *marksizem*, *enota fonologije* → *fonem*, pri izpeljankah tipa 7 pa gre za izpeljavo iz jedra vsakokratne besedne zveze, s priponskim obrazilom pa se izraža prilastkovna modifikacija, npr. *majhen otrok* → *otroček*, *vsi vojaki* oz. *vojaki sploh* → *vojaščina*.« (V bistvu vse vojaško.)

17 Polemičarka »popravlja« tudi mojo oznako sklapljanja (109–110), češ da moja definicija te besedotvorne vrste iz SS (122), namreč »Enote večdelne podstave enostavno sklopimo v novo besedo«, ni nobena razlaga. Na navedenem mestu v SS 1976 (oz. 1984) v resnici še povem, da se »/p/ri tem lahko izgubi kak naglas podstave ali pa se le-ta tudi kako drugače spremeni (*bojažêljen*, *prmejdúš* ← *pri môji dúši*). Pri meni bi se našla (SR 28 /1980/, 143–144) še naslednja ubeseditev te besedotvorne vrste: »Če se odločimo, da bomo ohranili sestavine podstave bodoče tvorjenke nespremenjene, smo se odločili za sklapljanje, torej sklopno obrazilo (*se ve* → I «); in v Načrtu pravil za novi slovenski pravopis (1981, 113) sem to formuliral tako: »Sklopi so besede, ki nastanejo z mehanično strnitvijo dela besedila: *kdo ve* → *kdove*, *kar se da* → *karseda*, *se ve da* → *seveda*, *ne bodi ga treba* → *nebodigatreba*. Podobno v SP 1990, 113: »/S/estavine besednozvezne podstave združimo, npr. *dva in trideset* → *dvaintrideset*; *se ve, da* → *seveda*.« To sem dal pred tem tudi za SSKJ (IV, 697): »/B/eseda, nastala s sestavljanjem dveh ali več besed brez veznega samoglasnika«, kar je ponazorjeno s »seveda, polčas in drugi sklopi.«³⁹ – In kaj pravi o sklapljanju polemičarka? »/V/se sestavine podstavne besedne zveze, tudi zaimkov, členkov ipd. se izrazno ohranijo in postanejo sestavine tvorjenke, npr. *se-ve-da*, *ne-bodi-ga-treba*« (n. m. 109/110).⁴⁰ Seveda ni res, da se vse sestavine »izrazno ohranijo« (prim. tudi v SSKJ *prmejdúš* in *prmejdúš*; Prim. še *bógdaj*, *bogló naj* (naglas menda pač tudi spada pod »izrazno«).

18 Polemičarka ostaja pri svojem mnenju, da pri sklapljanju v naspro-

³⁸ Kako zanesljive so torej polemičarkine izjave glede tega, kar jaz v besedotvorni teoriji že imam ali nimam izraženo.

³⁹ Že prej (v Skj 2, 1966, 93) je pri meni zapisano, da je »/obrazilo/ lahko /.../ tudi samo vezalno (prim. *seveda*)«, ravno tam še: »/P/ri sestavi je obrazilo predponsko (*prestar*), pri sklapljanju pa samo vezalno (*seveda*).«

⁴⁰ Pri Perušku (n. d. 12) so sklopi »primaknenke«, primeri zanje pa so mu, poleg še sedaj po našem sklopov, tudi sestavljenke (33 – *nehvaležen*).

tju s prvimi tremi besedotvornimi vrstami le gre za govorno podstavo (110). Da pa tudi to ne drži zmeraj, bodi prikazano ob primeru *nebodigatreba*, ki ga v potrditev svoje misli navaja tudi polemičarka.

Če prezremo prvotno dvostavno podstavo sklopa (nemara: *ne bodi + treba ga je*) in izhajamo iz za podstavo že strnjene *ne bodi ga treba*, do samostalniškosti tega ne pridemo iz čiste govorne podstave v polemičarkinem pojmovanju, ampak moramo nastaviti zvezo *tisti, ki 'ga ne bodi treba'*, pri čemer pa se glede priponskega obrazila zadovoljimo z izglasjem podstave tvorjenke, celoti pa potem na podlagi zaimenskega dela govorne podstave pripišemo samostalniškost (v SSKJ: m neskl.); prim. še *neprídiprāv -áva* m. Zaimenski del podstave se lepo pokaže tudi v sklopu *očenaš*, prvotno zvalniška besedna zveza in z govorno podstavo *tisto z začetkom 'oče naš'*, tj. *molitev, ki se začinja z 'oče naš'*, kar da potem *očenaš -a* (s samostalniškimi končnicami!); podobno je vsakdan iz *to, kar je vsak dan*.

In ravno tu se še zlasti vidi pomen 4. koraka mojega besedotvornega algoritma, tj. odvzem slovničnih lastnosti: izgubi se besednostni status sestavin podstave tvorjenke (*vsak dan* → *vsak-*, *-dan-oz. oče naš, oče-*, *-naš-*, tj. prvi oz. drugi del sklopa), zadnji sestavini pa se odvzamejo tudi običajne oblikoslovne lastnosti in se ji dodelijo nove, kakor jih zahteva jedro govorne podstave, to pa je l. m. sklanjatev, ker jo pač narekuje izglasje tvorjenke (v določenih okoliščinah pa lahko tudi 3. m. sklanjatev (v SSKJ *bógnasváruj* m neskl. tudi *bógnasváruj -a*).

In še je tu polemičarkino vprašanje (110): »Nerazumljivo je, zakaj me kritik /tj. J. T./ v zvezi s pojmovanjem sklopov povezuje z Bajcem (433), saj že iz slovarske definicije, ki jo je kritik izbral za citiranje, izhaja, da je »sklop tvorjenka« (podč. sedaj, knjiga 184), torej beseda in ne besedna zveza.« – Res je, da na str. 184 polemičarkine knjige piše »sklop tvorjenka iz zaporednih nepredvidljivih sestavin govora: *se-ve-da*«,⁴¹ toda na str. 190 iste knjige je med sklopi za *seveda* naveden še *dober-dan*, kar pa ni sklop v tem smislu, ampak v smislu besedne zveze, te pa med sklopi navaja tudi Bajec.⁴² Sicer je pa v moji kritiki avtoričinih zgrešenih besedotvornih teoremov na str. 433 govor o tem, da avtorica v svoji knjigi (32) trdi, da Bajec »pojem sklopa razširi tudi na besedne zveze – t. i. pomenski sklopi«. Ugovarjal sem izrazu »razširi«, ker to Bajec le povzema po Brezniku (SS 1934, 174).

19 In sedaj k problemu besedotvornega algoritma. Polemičarka

⁴¹Prim. J. Toporišič, Slovenski knjižni jezik 2, 1966, 118: »Sklopi so besede, nastale z mehničnim sklapanjem delov govora: *se vé da* → *sevéda*, *prida nič* → *pridanič*, *nema nič* → *nemanič* itd. Prim. še *nebodigatreba*, *dolgčas*, *pešpot*, *posilžiživ*, *očenaš*.«

⁴²Sicer pa prim. pri meni v Skj 2, 1966, 118: »Sklop/ov/ ni vedno lahko ločiti od zloženek, čeprav jih večinoma res spoznamo po tem, da med sestavinami podstave v sklopu ni veznega samoglasnika. Izrazi kot *devetdesetletnica* so, če jih primerjamo z besedami kot *desetletje* (kjer *-letje* sploh ni samostojna beseda), prej zloženke kot sklopi. K sklopom nekateri prištevajo tudi izraze /.../ *alfa žarki*, *Adria aviopromet*, *Turist hotel* /.../ Neke vrste sklopi so izrazi pozdravljanja: *dober dan*, *lahko noč*, *dobro jutro* ipd. To so stalne besedne zveze, frazeologemi.«

besede spet obrača nasproti smislu besedilnega mesta, na katero se nanaša. Jaz v svoji kritiki zgrešenega avtoričinega besedotvorja navajam le, da to, kar počne, ni ravno prav, dobessedno: »Da avtoričin 'algoritem' (ali kaj naj bi to bilo) ni posebno imeniten«; polemikarka pa se sedaj izmika, češ da pojma algoritem ne uporablja (110), hkrati pa pribija, da je moja »interpretacija tega postopka /pri njej/ v smislu številčne zaporednosti samovoljna in ga spreminja v absurdnost, saj ne upošteva niti različnosti ločil (vejica, podpičje) znotraj postopka« (vse brez ponazoril). Torej gre pri njej vendar za določen »postopek«, postopek pa mora imeti določeno smer, mar ne, pri »ustrezni realizaciji« (r. t.). In katero smer kažejo te njene »pretvorbene vrednosti sestavin skladenjske podstave« (r. t.)? Če vzamemo njen najpreprostejši primer (polemikarkina knjiga, 11), npr. za *bratec* (ki ga avtorica sploh nima izpisanega kot normalno besedo), dobimo naslednjo usmerjenost (ker puščice pač kažejo smer): »*brat-ec* ← [*majhen*] *brat* [-ø], [] → *-ec*, *brat-ec*«, po puščicah pač vidimo, da imajo posamezni deli nasprotno usmerjenost. Po mojem torej neimenitnem algoritmu pa je stvar čisto lepo enosmerna in razumljiva: 1. *majhen brat*, 2. *majhen* → *-ec*, 3. *brat*, 4. *brat-*, 5. *brat-* + *-ec*, 6. *brátec*. In v obratni smeri za razumevanje tvorjenke: 6. *bratec*, 5. *brat-* + *-ec*, 4. *brat-*, 3. *brát*, 2. *-ec* → 'majhen/ljubek/drag', 1. *majhen brat* (glede na konkretno mesto v govoru, iz katerega je razvidno, katero besedo iz števila besed, ki ustreza priponskemu obrazilu *-ec*, lahko odberem).

In če te sestavine skušam najti v polemikarkinem »algoritmu (ali kaj naj bi to bilo)«, to ni prav nobena samovolja. Tudi če upoštevam ločila, dobim isto:

$$\text{brat-ec} \leftarrow [\text{majhen}] \text{brat} [-\emptyset] [] \rightarrow \text{-ec brat-}$$

(5) (2) (3,4) (2) (4)

Da, manjka nam samo še *bratec*, in to bi bil pri meni rezultat 6. koraka algoritma: odpravi šiv, izvrši glasovne in naglasne preмене, in seveda govorna podstava *majhen brat*.

Polemikarka oporeka tudi moji misli, da je, »/k/aj zlaganje je /.../ načeloma že dolgo znano« (110), pri tem pa se sklicuje na svoj prikaz »zgodovine obravnavanja tvorjenk, zlasti zloženk slovenskega knj. jezika«. Jaz sem s tistim »dolgo znano« mislil seveda na svoje pojmovanje tega problema, saj se avtoričino pojmovanje tega, kar naj bi zloženke bile, prav nič ne loči od mojega, v svojem prikazu teh pojmovanj (knjiga 33–50), pa je obšla prav moj prispevek k temu.⁴³ Saj vendar tudi jaz ločim podredne in priredne zloženke (to ima že Perušek), pri njih in drugih tako samomedponske kakor tudi medponsko-priponskoobrazilne, zloženke ločim od stalnih besednih zvez (mislim, da imam

⁴³Na teh straneh me omenja čisto na koncu s sestavkom Besedotvorna teorija (1976) in SS 1976. Mene obravnava zunaj tega sklopa v poglavju 1.2 (Besedotvorni algoritem J. Toporišiča), n. d. 9–10. Tu je podana polemikarkina kritika mojega algoritma, med drugim glede števila korakov, češ da so možni »kvečjemu štirje«: (1) skladenjska podstava z npr. z oklepajno izraženimi pretvorbenimi vrednostmi, (2) »uresničitev pretvorb«, (3) »globinska« in (4) »površinska ureditev«, ki pa je pravzaprav že dana z izrazno podobo obrazil (prva v smislu zaporednosti – končnost, nekončnost tvorjenkinih sestavin, druga v smislu realizacija naglasa in morebitnih premen). Razumi, kdor more.

za teorijo stalnih besednih zvez nekaj zaslug, saj sem frazeologijo v univerzitetna predavanja pri nas uvedel prav jaz), česar še pri Bajcu ni, podal sem teorijo naglasa zloženek (in glasovnih premen sploh), zloženke skušal bolj natančno ločiti od sklopov.⁴⁴ Prim. pri Bajcu (Besedotvorje III, 1952, 83): »/S/em porazdelil zloženke po zunanjem videzu na tri glavne skupine, to je na sklope, imperativne zloženke in imenske zloženke«, pri čemer (86): »*dóbro jútro /.../*, ki se v vsakdanjem govoru sliši že *dobrojútro*«.

20 Polemičarka (110) dalje trdo ostaja pri mnenju, da moje »vztrajanje pri 'končnicah', ko gre za obrazilni morfe vnaša funkcijsko zmedo (neločevanje besedotvornih in oblikoslovnih funkcij)«. To polemičarkino siljenje ljudi v vero, da ne ločim medpone in končnice oz. končnice v medponski vlogi, je prav od sile. Na str. 120 moje slovnice je govor o tem, s čim naj »se poveže večdelna govorna predstava«, in moj odgovor tam je, da z medpono (v primerih z *-o-*, *-e-*, *-i-*, *-i-*: *stáromóden* (zobozdravnik, avtocesta), *vročékrven*, *kažipót* (lažiučitelj), *častihlepen*; ali pa z »imenovalniško končnico« (*Slovenijales* ← *les iz Slovenije*), kjer je brez dvoma kot medpona nastopilo nekaj, kar je imenovalniška končnica. Da je z imenovalniška končnica mišljen vezni samoglasnik (tj. končniški del prvega dela zloženke), se vidi takoj iz nadaljevanja, kjer pravim, da je »vezni samoglasnik tudi tožilniški ali rodilniški«.⁴⁵

Polemičarka se v formulacijo v SS 1976, 120 – ki pa ji sploh ne daje prav – s tako silo zaganja pač zaradi tega, da bi v doslejšnji obravnavi zloženek vendarle našla kaj krivega, namesto da bi (bila) mirno pregledala še druga moja dela o tem, da bi se prepričala, za kaj mi res gre, npr. v SR 1980, 146, kjer razločno govorim samo o »/v/mesnih obrazilih« tako: »/O/snovno je *-o-* (za *c j č ž š dž* pa *-e-*), potem je tu obglagolski *-i-* (*kažipót*), nato *-ø-* (*generalmajór*) – vsa so nevtralizacijska – na koncu pa so – imenujmo jih tako – sklonska, in sicer za imenovalnik, rodilnik in tož.« Tudi v Načrtu pravil za novi slovenski pravopis bi se o tem poučila na str. 112, nato pa na str. 113 v zvezi s samostalniškimi zloženkami, kjer so izrecno navedeni »vezni samoglasnik *-o-*«, »glagolski *-i-*«, »vezavni (rekcijski) samoglasniki«, »imenovalniški vezni samoglasnik«; na str. 114–115 v zvezi s pridevniškimi zloženkami: »vezni samoglasnik *-o-* ali *-e-*«, »vezavne končnice«, »brez vsake povezave«.

Ravno tam polemičarka piše, da ji je »izjava, da imenovalniška končnic/a/

⁴⁴ Prim. A. Bajec, Besedotvorje /.../, III, 1952, npr. str. 81 *figa mož, volkodlák*, str. 82 *velika noč 'Ostern'*. »Predlogi in nikalnice se tudi sestavljajo z drugimi besedami (*brez zob, nesreča*), vendar je to zlaganje nekaj svojevrstnega in se zdi primernejše obravnavati ga v posebni študiji. Isto velja za členke ali partikule (*-koli* in *pod.*)«. Str. 128: »Kazusni sklopi vrste *bojaželjen*«.

⁴⁵ O teh stvareh je govoril že R. Perušek, n. d. 13; loči »spono« *-o-* (»pretvarja se osnovni končnik v »o« oz. *-e-* v določenem okolju), *-v-* (*medved* ← *-u-*), *-u-* (*poludnjenje*). O imenovalniški »sponi« prim. r. t.: »Primaknenke iz imen zložene, odpahujejo končnico prvega dela, npr. srbski *rim-papa*, ne '*rimopapa*', *laketbrada* ne *laketobrada*«. V resnici imajo (prim. *pikapolonica, Slovenijales*) v prvem delu imenovalniško obliko. Da je na to mislil že Perušek, prim. n. d. 36: *kljuka-nos, figa-mož*. Tu (37) navaja tudi *češčena-simarija* in *oče-naš*; prim. še *gvozden-zula 'neka pošast'*.

/.../ nekončnemu delu podstave jemlje slovnične značilnosti' /.../ nerazumljiva. Pri meni je mišljeno seveda to, da roditeljska končnica (Slovenije) iz govorne podstave *les iz Slovenije* s tem, da dobi imenovalniško obliko, postane družljiva kot del zloženke, saj bi imela v tipu **Slovenijeles* (oz. **Izslovenijeles*) večjo slovnično značilnost, in ta v tem tipu zloženk ni mogoča, ampak le v pridevniškem tipu *častiželjen, bojaželjen, vsegamogočen*, kjer te omejitve ni.

Kako pa bi polemičarka razložila ta imenovalniški *-a*? In potem seveda tudi druge sklonske oblike prvega dela zloženk (roditeljske, tožilniške), pri meni imenovane vezavne? Tu pri meni ne gre za nobeno vztrajanje pri končnicah kot končnih delih samostojnih besed, ampak o končnicah v prvem delu zloženk, prenesenih sem naravnost iz govorne podstave. Bomo menda vendar priznali, da je *-ega* kot v *vsegamogočen* prvotno roditeljska končnica pridevniške besede! Enako je *-e* v *dveleten, dvetretjinski, dveuren* prvotno tožilniška končnica,⁴⁶ v nasprotju z *-o* v *dvoboj, dvoceličen, dvodejanka* itd. In enako mutatis mutandis v drugih primerih.

21 Zelo nerazvidno polemičarka razpravlja o razliki med pripono in priponskim obrazilom, s tem da sedaj tu meša še predpone in medpone. Jaz sem ji v kritiki (432) očital, da ne loči med pripono in priponskim obrazilom, in tega v polemiki z ničimer ni ovrgla; zato pa razpravlja o »obrazilu in obrazilnem morfemu« in tako pri priponi *-ec* (*lovec*) govori, da gre za enomorfemsko obrazilo. Ne: tu gre za dvomorfemsko obrazilo: prvi morfem (*-c*) izraža vršilca, drugi (*-ø*) pa moškospolskost. Analogno prim. **star-c-ø* ≠ *star-k-a*. Zares enomorfemski obrazili pa sta *pra-* (*pradomovina*) in *-o-* (*severozahod*), o čemer pa nikoli ni bilo dvoma.⁴⁷ In nepravilno polemičarka enači *pod-brad-ek* (kar ima prav že Perušek), ki je izpeljanka iz predložne zveze, in *mulovodec*, kar je zloženka z medponsko-priponskim obrazilom.

Polemičarka pa spet napačno zatrjuje, da je tu v obeh primerih obrazilo dvomorfemsko, ta dva morfema pa naj bi bila v prvem primeru *pod-* in *-ek*, v drugem *-o-* in *-ec*. Tu že moram reči, da polemičarka pač ne ve, kaj morfem sploh je: *podbradek* ima samo priponsko obrazilo, ki pa je dvomorfemsko (*ek-ø*), medtem ko ima *mulovodec* dvodelno obrazilo (*-o-* in *-ec*), sestojče iz treh morfemov (*-o-*, *-c-ø*).

22 Polemičarka (111) vztraja pri tem, da so pripone zloženk le »soglasniške« ali pa »neglasovne« (ničte). Moja trditev je prvič bila, da pri zloženkah nastopajo tudi pripone s samoglasnikom (*bogorod-ica* itd., prim. moj sestavek 432), in drugič, da ničtih pripon tu ni, ker v teh primerih kot obrazilo služijo kar končnice določene sklanjatve, npr. *lov-a* oz. *lov-i*.⁴⁸

⁴⁶ Perušek (19) navaja *trpotec* (← *tri pot*), *trikot, trikotnik*, sicer pa na str. 38 zavrača te tvorbe: *častivreden* → *časti vreden*, *bogaboječnost* → *pobožnost*, *bojaželjen* → *bojevit*.

⁴⁷ Seveda tudi v primerih kot *hod-ø*.

⁴⁸ Glede tega prim. že pri Perušku, ki ga je avtorica na svoj način pridno prebirala,

Oporekam tudi, da bi obstajale posebne pripone za zloženke. Avtorica sedaj trdi, da sta taki »priponi« -*ø* za pridevnike (*belorok*) in -*ec* za samostalnike ipd. (*umotvor, mulovodec, pravopisje*). Tvorjenih z obrazilom -*ø* res ne poznam (morda je vendarle tak *zlát -a -o* iz *zlató -á*), a ni jih verjetno le zato, ker bi bilo to prenaporno, saj bi v besedilo prinašalo več težav ob udobnih *ročén, nožen, zobén* (prim. pa za nasprotno smer *bél -a -o* → *bél -î*), ne manjka pa se primerov z obrazili -*ø*, -*ec*, -*je* pri samostalniških izpeljankah: *tvor, stvor, mel - videc, kosec, prosec - orožje, orodje, naselje, lože, južje, narečje*. Za *j* prim. še *lož* 'mesto, prostor, kjer divjad (pogosto) leži'; prim. še *loža* 'organ, ki povezuje plod z materjo'.

Poleg tega polemičarka sama vidi, da tisto, kar naj bi bilo samozložensko, nastopa tudi pri izpeljankah iz predložne zveze. Prim. v moji slovnici 1976/1984: 145 – *brezup, brezvladje, brezverec*, 155 – *brezglav, brez zob* ob sicer prevladujočem priponskem obrazilu -*en* (*brezvezen, nagobčen...*).

23 Polemičarka se tudi upira mojemu zatrjevanju o napačnem pri-soj-an-ju določnosti nekaterim pridevnikom, konkretno, da bi bil določen pridevnik *dvajsetleten* (pri meni 437). Tu si delo lajša s tem, da ne govori o tem pridevniku, ampak o pridevniškem paru *sonč-ni* (*žarek*) oz. *sonč-en* (*nasmeh*). Ali gre za pridevnika na -*ni* ali na -*n*, se preskuša zlasti lahko v vlogi povedkovega določila: in da ne gre *Ta fant je dvajsetletni* za pomen 'ima 20 let', torej je vendar jasno. Polemičarka ne odgovarja na vprašanje, ali pomenu 'imajoč 20 let' ustreza *dvajsetleten* (moje stališče) ali *dvajsetletni* (njeno stališče). Torej po mojem: *Ta fant je dvajsetleten* 'ima 20 let' oz. *dvajsetleten fant* proti *In ta dvajsetletni fant* (določna oblika) *dela take otročarije*. Vendar na istem mestu (437, op. 70) jaz omenjam »spet napačno z določnostno končnico«, torej sem o takem govoril že prej, to je na isti strani mojega pisanja. Tam sem kritiziral njeno obliko *dvoglavi*, navajajoč mesto v njeni knjigi: »(124, z napačnim -*i*)«. Prek tega primera polemičarka hodi molče.

Kako pa je s tem v SSKJ? V gnezdu izrazja pri iztočnici *sončen* so vsi primeri na -*i*: *sončni čas, obrat, veter, spekter, dvor, halo, plise*, v gnezdu stalnih besednih zvez prav tako (*sončni prah, vlak; Sončni kralj*), v pomenski skupini 2 'za človeka zelo prijeten' imata oba primera obliko brez -*i* (*sončen nasmeh, obraz*), le pod pomenom 1 'nanašajoč se na sonce' imamo oblike z -*i* in z -*ø*: *sončni mrk, vzhod, zahod, jug - sončen dan*. Če te primere razčlenimo, ugotovimo, da primer *sončni mrk* (in pač tudi *sončni vzhod, zahod*) spada v gnezdo izrazja, *sončen dan* je v redu primer za 'dan, ko je sonce', medtem ko je *sončni jug* stalna zveza tipa *znani pisatelj* (v moji slovnici). Za *dvajsetleten* 'star dvajset let' imamo v SSKJ primer *dvajsetletna študentka*, ob samostalniku m. spola bi gotovo bilo *dvajsetleten študent*, in za *dvajsetleten napor* tudi ni dvoma, da bi bila oblika nedoločna za pomen 'tak, ki traja dvajset let'. Za

n. d. 22: navaja tudi priponsko obrazilo -*ica* (*bogorodica, konjokradica*), torej tudi zložno priponsko obrazilo. Tu je še Peruškova pripomba, da »/d/rugi del torej treba, da ima svoj sufiks, ki ga loči od substantiva, ki samostalno rabi«, kar je utegnulo vplivati na našo polemičarko že v nalogi. (Vendar prim. ime bolinjske gore *Rodica; plevica*.)

primer nam lahko služi *dveleten*: v SSKJ *dveleten otrok*, pa *dvoleten deček*, *spor*; *dvomesečen seminar*. Prim. še *stoleten*: *stoleten starček*, *gozd*, *stoletni cikel*, *koledar*.

24 To, kar polemičarka govori o podrednosti in prirednosti zloženek, je že zdavnaj znano; iz tega, kako določene stvari formulira, pa bi izhajalo, da jaz v SS ne bi imel obravnavanih in najprej prirednih, nato podrednih zloženek.⁴⁹ Da imajo prednost podredne zloženke, se vidi že iz količine primerov (SS 120 do 121 – prireden le en primer; 146, kjer so pri zlaganju samostalnikov celo samo priredne zloženke; 155–156, kjer so pri zlaganju pridevniških besed le zloženke s podstavo dveh pridevnikov priredne na prvem mestu (156), strogo po podrednih pa so priredne razvrščene v Načrtu pravil za novi slovenski pravopis (113 oz. 114 za sam. zlož., 114 oz. 115 za prid. zlož.).⁵⁰

Tudi pri naglasu zloženke (111–112) polemičarka brez potrebe najprej navaja znane stvari, npr. »da so priredne zloženke vedno večnaglasne« (111), pri tem pa pozablja, da med priredne zloženke ona sama uvršča tudi po njenem enonaglasne primere kot *knezoškof*, *glavonožec*, *indoevropist*.⁵¹ Polemičarka mehanično tudi poudarja (112), da imajo dva naglasa podredne zloženke tedaj, »ko je pripona zloženke zložna (homonimna) z izpeljavnim priponskim obrazilom«, prvi del take zloženke pa »tvorjen«, npr. *céstnoprométen*.

25 Tu spet vidimo nerazločevanje pripone in priponskega obrazila, poleg tega pa še zmedo v pojmovanju, kaj naj bi bile ob isti glasovni podobi le homonimne zložne pripone. Za pojasnitev povedanega vzemimo tako priponsko obrazilo *-ica*. Zakaj vendar bi bila ta pripona v *plev-ic-a* (*perica*) kaj drugega kot v *bogorod-ic-a*? Prvi dve besedi označujeta bitji (osebi), s pomenom 'tista, ki pleve/pere', tretja pa pomen 'tista, ki boga rodi'. Enako je pri *-ec*: *pisec* 'kdor piše', *loncevezec* 'kdor lonce veže'. To je ista pripona oz. priponsko obrazilo, in prav isto je pri izpeljavi iz predložne zveze: prim. *posledica*, *poledica*, *brezdelica*, *preglavica*, *brezverec*, *brezdelec*.

26 In potem pravilo, da imajo dva naglasa le tiste zloženke, ki imajo v prvem delu tvorjeno besedo, priponski del obrazila pa je zložen. Spet pravim, da to pravilo ne drži, ker imamo primere kot *Škofjeločan*, (SSKJ *škofjelóški*), *peterorogljät*, *šesterostráničen*, *četerooglät*, *četeroškrýgar*, *deseterolóvkar*, *Dolnjelendavčan*, *Murkosobočan*, *slovenskogoriški*, ki so, kolikor so v SSKJ, vsi enonaglasni, na drugi strani pa tip *pétglásen*, ki ima dva naglasa, čeprav prva sestavina ni tvorjena, drugi del obrazila, pripona, pa ne zložen.⁵² Poleg tega ima polemičarka v svoji knjigi (102–104) zloženke, ki prvega dela

⁴⁹ Polemičarka pri tem sicer pravi »izhodiščna delitev«, toda glede podrednosti oz. prirednosti je taka tudi moja delitev.

⁵⁰ V SSKJ pa skoraj ni prirednih zloženek: prim. *anglo*- proti *anglo...* ali *ánglo...*, kjer pa je res priredni prvi del zloženke pred podrednim. Pri *črno...* pa sploh nima uvedene priredne zloženke, temveč jih »potika« kar pod 1. in 2. pomen iztočnice črn: 1. *črno-bel*, *črno-žolta zastava*, 2. *črno-beli film*, v gradivu še *črno-žolta monarhija*.

⁵¹ SSBPZ, 1988, 172. Sicer pa prim. že v SSKJ pač *Ávstro-Ógrska* proti *avstroógrski*.

⁵² Prim. celo *stólétén* 'star sto let' – *stólétén* 'večleten, dolgoleten' v SSKJ.

nimajo tvorjenega in pripone v drugem delu obrazila ne zložne, a jim zapisuje dva naglasa, npr. *sámooskr̂ba*, *sámooskr̂mba*, *sámooplod̂iti*, *sámooplod̂ítev*, *sámoizobrázba*.⁵³ Tu v nekaterih primerih polemičarka v svoji knjigi (102–103) prihaja tudi v zadrego, ali gre pri čem za zloženko ali za izpeljanko iz ustreznega zloženega glagola: *sámouč̂iti* – *samoûk*; *sámopon̂žati* – *sámopon̂žanje*; *sámopotrd̂iti* – *sámopotrd̂ítev*; *sámoizobráziti* – *sámoizobrázba*.⁵⁴

Na tem mestu polemičarka brez vsakega utemeljevanja izjavlja, da pri meni »prej pogreš/a/ naglasno teorijo, kakor da bi jo rušila«, ali ko na koncu v opombi 21 skuša odpraviti velikansko in uspešno opravljeno Riglerjevo delo v zvezi z naglasom z opombo, da ima SSKJ sicer *jájčastolisten* in *kínoobiskoválec*, vendar *bakrenobárven* in *davkopláčeválec* (112). Že v kritiki polemičarkinih zgrešenih besedotvornih postavk sem zapisal željo, da bi se bilo Riglerjevo onaglaševanje pošteno razčlenilo in na morebitne (z argumentacijo podprte) spodrsnjaje opozorilo, ne pa se z dvema primeroma izmed pač tisočev – brez argumentiranja – skušalo razvrednotiti.

27 Odgovoriti mi je še podrobneje na polemičarkino vprašanje, ali mi ni kot Bajcu modifikacija le nadaljnja, konkretno 7. pomenska skupina samostalniških izpeljank. – Prav gotovo da ne, kakor smo že videli. Poleg tega Bajec⁵⁵ nima take razporeditve. Najprej sicer res ima »moje« pomenske skupine (in sicer v zaporedju 3 1 4 5 2), nato pa kot 6–9 sledijo brez kakega znaka istomnožične različnosti »zbirna, manjšalna, večalna in slabšalna imena« (127), kot 10. skupina pa »pojmovna«; med modifikacije po mojem pa bi bilo šteti še njegovo 13. skupino (imena moških oseb), zatem 15. (mladiči), na 18. mestu je moja 6. skupina (snov), na 20. spet moja 4. (*lučaj*) in še na 24. spet moja 4. – Ne vem, če »blagor mu«, kdor si upa tako predrzno enačiti in primerjati neenačno in neprimerljivo kakor na tem mestu polemičarka.

28 Prav nepopoljšljivo objestna je v polemičarkinem zaključku misel, da jo je moja ocena njenih mest v knjigi »konec koncev opozorila tudi na nekaj čisto tehničnih napak«. Kakor da se množica pogreškov in napačnih pojmovanj da spraviti pod naslov tehnike.

29 In čisto na koncu še opomba, da ji je bilo na moje pisanje »izjemno težko /.../ odgovarjati« »ne zaradi stavkovne kritike« (to je pač mimogrede zavrnula, moramo sklepati), »ampak zaradi nerazumljive kritikove težnje po strokovnem

⁵³O *samo-* je pisal obširneje že R. Perušek, n. d., 19: *samosilen, samostalen, samotretji*.

⁵⁴V polemičarkini knjigi (102) večina navedenih glagolov s *samo...* v SSKJ ni izkazana, pravzaprav niti eden od 13 navedenih: dva izmed teh imata v SSKJ še *se* (*samouničiti se*), drugi hkrati z drugačno glagolsko pripono (*samouničevati se*). – Omenim naj še neustrezno zapisovanje skrajšanih tvorjenk (102 in drugje): medtem ko je tip *samostán-ø -ec² -ka² -ski²* v redu, nikakor ni *samorást-en -ica², -ik² -ški³ -štvo⁴ -ost²*, saj bi se to bralo *samorastenica* itd. (poleg tega pa je *-štvo³*, ne *-štvo⁴*, prim. *dijak, dijaštvo*, kjer pa bi bilo treba dodatno pisati vsaj *-(š)tvo*, če nam črka v oklepaju pomeni morfemsko deljeni glas).

⁵⁵Prim. Besedotvorje I, 1950, 126–128: Pripone po njih pomenu.

(jezikoslovnem) diktatu«. – Glede diktata samo to: Znanstvenik poslušá samo diktat pravosti spoznanja: edino to je, kar brani in uveljavlja.

SUMMARY

In the first number of Slavistična revija 1991 A. Vidovič-Muha replied to my criticism (SR 4, 1990) of several items in her book that are, to my mind, incorrect. She recognizes the objectivity and relevance of only a few points (which points she has in mind, however, is unclear) that are »of a technical nature.« Nevertheless, in a manner that to the uninitiated seems superior, she refutes, as incorrect or unjustifiable, all of my arguments with her own solutions—at least those of my arguments which she does not tacitly omit. Her polemic, moreover, grows into a criticism of some other points of my word-formation theory.

In my response to these polemics (in 28 points) I first, by way of introduction, discuss how I would have expected an answer to whatever was, in her opinion, so scandalous in my first critique. Then I refute all of her »arguments« in order, whether they were in defense of what I had criticized or her expansions upon the polemics, which bring up new issues. For example, I refute, among other things: her opinion that my criticism targets her book and not just the incorrect points in her views on word-formation; that I would have read anything into her work that was not there to begin with; the possibility of invalidating my word-formation algorithm or the importance of accentological issues; her claims about the lack of criteria in my semantic groups; the discussion of not including suffixed nouns in compounds; the inquiry into the number of word-formation processes in my theory; the concept of what a formant is and all of the issues concerning the formation of new words and understanding derivatives in all six steps of my algorithm. In these refutations, I point out the places in my works that she failed to take into consideration, at least the ones that were published at the time that she developed her incorrect formulations, either in her works before or after my critique. Had she not overlooked my works on various word-formation issues, she would have been spared my critique or, at least, my response to her polemic.

I view the publication of this response to Vidovič-Muha's polemic as a defense of objectivity in Slovene word-formation theory as well as a contribution to the history of the authorship of word-formation theorems of greater and lesser importance.

hrani odpira vprašanje o Hölderlinovih vplivih na slovenskega pesnika. Predvidevati smemo, da se v pesmih, ki posledaj nastajajo leta 1940 in so bile uvrščene v zbirko Poemi Marijana Gosala, kažejo skrajni Hriboviščevi sentimentali in Hölderlinovo poročilo. Če na prvi pogled za vsake podobnosti posameznih motivov, pomenov pa tudi diskurz in estetske forme, toda vprašanje je, ali je Hölderlinov vpliv segel v globlji ustroj Hriboviščevega lirike.

Problematika vplivov na Hriboviščovo poezijo je že servelistovska, predvsem ne obstaja noben izrecno jasen stališče o Hriboviščevem literarnem delu. Razloga za to je najbolj očitno mlati v okoljskih in kulturnih razmerah, literarna tega med vojno obdobja proučena je bila namreč splošno nekritičnost in politične misli na Slovenskem; vse do konca osemdesetih let bolj ali manj obsodena na molk.¹ O povezavi med Hölderlinom in Hriboviščem govorita le France

¹ Podatke o Hriboviščevi poeziji in njenih človeških v slovenskem prostoru je F. Fiberec objavil v kronologiji o Hriboviščevi liriki *Prepis*, 103–105.